

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΑΝΚΑΘΙΓΕΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1955

Ε.Υ.Δ. ΠΡΕ. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ *

Τὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ, — εὐρύτατη περίληψή του ἔδωσαν τὰ «Νέα» τῆς 31ης Αὐγούστου, — εἶναι ἀξιοσημείωτο γιατί ἔχει λιγότερες παραλείψεις καὶ παρανοήσεις ἀπὸ ἄλλα ἀνάλογα δημοσιεύματα σὲ ξένα περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες. Μὰ καὶ τὸ ἄρθρο τοῦτο δείχνει πόσο δύσκολα μποροῦν ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ ἐπισκοπήσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀπὸ τίς προτιμήσεις τῶν συγγραφέων τους. Σωστά, βέβαια, τοποθετοῦνται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιότερους λογοτέχνες μας, δὲν εἶναι ὁμῶς οἱ μόνοι ἀξιόλογοι καὶ οἱ μόνοι ἀξιωματιμότεροι. Οὔτε τῆ σημερινή μας πνευματικὴ δραστηριότητα τὴν ἀποτελεῖ μόνο ἡ ἐργασία τῶν νεωτέρων καὶ τῶν νεωτάτων πού ἀναφέρει ὁ ἀρθρογράφος. Εἶναι καὶ τὸ ἄρθρο αὐτὸ γραμμένο ἀπὸ μελετητὴ, πού ἐνῶ ξέρει ὅπωςδήποτε τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία δὲν βλέπει καθαρὰ τὴν πορεία χαρακτηριστικῶν ἀντιπροσώπων τῆς. Ἔτσι δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση. Εὐτυχῶς, κάτι παραπάνω ἔχουν δώσει καὶ ὁ πεζὸς καὶ ὁ λυρικός μας λόγος. Καὶ περισσότερες εἶναι οἱ σημερινὲς ἀξιόλογες πνευματικὲς μας μονάδες, πού δὲν μνημονεύονται καὶ πού ὡστόσο ἔχουν σημαντικὴ θέση στὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ"

Τὸ πιὸ χτυπητὸ χαρακτηριστικὸ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας σήμερα εἶναι ἡ συνειδητὴ ἀνάπτυξη τοῦ πεζοῦ λόγου, πού γράφεται στὴ σύγχρονη ὁμιλούμενη νεοελληνικὴ γλῶσσα, στὴ δημοτικὴ. Ἡ παλιὰ καὶ πικρόχολη διαμάχη ἀνάμεσα στὴν καθαρεύουσα, τὴ γραφόμενη γλῶσσα τῆς παράδοσης, καὶ στὴ δημοτικὴ ἔχει τελειώσει, γιὰ τὴ λογοτεχνία τουλάχιστο, μὲ ἀποφασιστικὴ νίκη τῆς τελευταίας. Ἡ καταθλιπτικὴ σκιά, πού ἔριξε πάνω στὴ φιλολογικὴ ζωὴ τῆς χώρας αὐτὸς ὁ ἀγῶνας, σιγά—σιγά ἐξαφανίστηκε. Βλέπει κανένας ἀκόμα τὴν καθαρεύουσα στοὺς ἐπίσημους λόγους καὶ στὴν ὑπηρεσιακὴ ἀλληλογραφία, σὲ μερικὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα καὶ ἐν' ἀλήθεια, καὶ στὰ κύρια ἄρθρα τῶν περισσότερων ἑφημερίδων, ὄχι ὁμῶς τώρα πιά στὴν ἀλύγιστη μορφή τῆς — ἐνῶ στὴ λογοτεχνία ποτὲ δὲ θὰ τὴ δεῖ. Ἡ ὁμιλούμενη γλῶσσα, πού, μετὰ τὸ Σολωμό, γύρω στὰ 1880 εἶχε κατακτήσει τὴν ποίηση, ἄρχισε ἀπ' τὸν πρῶτο ἴσαμε τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο νὰ κυριαρχεῖ στὴν πεζογραφία καὶ τώρα ἔχει ἐντελῶς ἐπικρατήσει. Ἡ σύγχρονη νεοελληνικὴ πεζογραφία ἔχει ξεπεράσει τὴ νεανικὴ προκλητικότητά της καὶ δὲν παρουσιάζει τώρα οὔτε τὰ ἠθελημένα διαλεκτικὰ γλωσσικὰ γνωρίσματα οὔτε τὴ δανεισμένη ἀπ' τὴν ποίηση λυρικότητα — κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Παλαμά, — πού χαραχτήριζαν τὸ ἔργο τῶν παλαιότερων πεζογράφων. Κι' ἀκόμα, δὲ διστάζει τώρα πιά νὰ δανείζεται ἀπὸ τὴ λόγια παρά-

δοση ὀρισμένα γλωσσικὰ στοιχεῖα, πού τῆς προσδίνουν ἀκρίβεια καὶ τὴν κάνουν νάχει λιγότερους πλατυασμούς καὶ περισσότερη πυκνότητα. Αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξη τῆς πεζογραφίας, πού μὲ χαρὰ δεχόμαστε, δείχνει ὅτι ἡ σύγχρονη νεοελληνικὴ λογοτεχνία φτάνει στὴν ὀριμότητά της — μιὰ ὀριμότητα πού ὑπογραμμίζεται ἀκόμα πιὸ πολὺ ἀπ' τὸ γεγονός ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀξιοπρόσεχτους νέους λογοτέχνες εἶναι πεζογράφοι. Στὶς προηγούμενες περιόδους τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τὴν ὑπεροχὴ εἶχε ἡ ποίηση.

Ἄπ' αὐτοὺς τοὺς νεώτερους μεταπολεμικοὺς λογοτέχνες μπορεῖ κανένας νὰ ξεχωρίσει τὴ Μαργαρίτα Λυμπεράκη, πού τὰ τρία της μυθιστορήματα («Τὰ δέντρα» 1945, «Τὰ ψάθινα καπέλα» 1947, καὶ «Ὁ ἄλλος Ἀλέξανδρος» 1952) δείχνουν ἓνα ἀξιόλογο ταλέντο, τὸν Ἄλκη Ἀγγέλογλου («Ἐαρινὸ» 1943, «Ἀμαρτωλοὶ» 1944, «Κυπαρισσόμηλα» 1948, ὅλα συλλογὲς διηγημάτων, καὶ τὸ μυθιστόρημα «Ρωμιόσῦνη» 1952) καὶ τὸν Ἀστέρη Κοββατζίη («Ἐπεισόδια» 1949, «Πρώτη ἀνοιξη» 1944, «Κάτω ἀπὸ τὸν γαλάζιο οὐρανὸ» 1947, ὅλα συλλογὲς διηγημάτων καὶ τὸ μυθιστόρημα «Χωριάτες» 1950). Ἄλλὰ μ' αὐτοὺς μονάχα μένει πολὺ ἀσυμπλήρωτη ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς γενιᾶς. Κι' ἄλλους ἀκόμα ἀξίζει ν' ἀναφέρει κανένας, ὅπως τὴ Γαλάτεια Σαράντη, τὸν Μιχαὴλ Περάνθη (πού ἔχει διακριθεῖ στὶς *vies romancées* νεοελλήνων συγγραφέων) καὶ τὸν Κόρφη, Καλαντζῆ καὶ Λυκούρη.

* * *

Στὸν τομέα τῆς ποίησης ἡ εἰκόνα δὲν εἶναι πολὺ καθαρὴ καὶ ἐλπιδοφόρα. Στὴν Ἑλλάδα σήμερα τυπώνονται ποιητικὲς συλλογὲς σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, ἀλλὰ ἡ ποιότητά τους δὲν εἶναι ἐξαιρετικὴ. Συνολικὰ, βλέπει κανένας τὴ μεγάλη ἐπίδραση τοῦ Σικελιανοῦ, τοῦ Καβάφη καὶ τοῦ Σεφέρη καὶ ταυτόχρονα ὅτι εἶναι πολὺ πρόχειρος ὁ Ἐλιοτ. Ἀπὸ τὴν ὀμάδα αὐτὴ

* Τὸ ἄρθρο αὐτὸ δημοσιεύτηκε στὸ «Φιλολογικὸ Παράρτημα» τῶν «Times» τοῦ Λονδίνου (5 Αὐγούστου 1955). Τὸ πολυσέλιδο αὐτὸ τεύχος τοῦ ἑγκυρότατου «Φιλολογικοῦ Παραρτήματος», πού κυκλοφορεῖ σ' ὅλον τὸν κόσμον, κάνει μιὰ ἐπισκόπηση τῆς λογοτεχνικῆς κίνησης σ' ὅλες τίς χώρες τῶν δυῶ ἡμισφαιρίων. Μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ — πού εἶναι, ὅπως πάντοτε ὅλα ὅσα δημοσιεύονται στὸ «Παράρτημα», ἀνυπόγραφο — ἡ λογοτεχνία μας προβάλλεται σὲ παγκόσμια κλίμακα καὶ παραβάλλεται μὲ μικρὲς καὶ μεγάλες λογοτεχνίες. (Σ.τ.Μ.).

τῶν ποιητῶν θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ ξεχωρίσουμε τὸν Ἄρη Δικταῖο, ὁ ὁποῖος στὰ «Ποιήματά» του δείχνει δύναμη καὶ λυρικό αἰσθημα (τὰ «Ποιήματα» εἶναι μιὰ συλλογὴ ἀπὸ τὴν καλύτερη ποιητικὴ ἐργασία του μιᾶς εἰκοσαετίας καὶ κυκλοφόρησαν τὸ 1954). Μαζὶ μ' αὐτὸν μποροῦμε ν' ἀναφέρουμε τὸν Τάκη Σινόπουλο καὶ τὸ Χρῆστο Κουλούρη κι' ὕστερα μερικοὺς «ἐλάσσονες» ποιητές, ὅπως τὸν Ἀσλάνογλου, τὸν Ἰωαννίδη ἢ τὸν Μυστακίδη, πού δὲν τοὺς λείπει τὸ ταλέντο. Ἡ σύγχρονη νεοελληνικὴ ποίηση εἶναι κυρίως λυρική καὶ μετὰ τὸν πόλεμο ἐξακολουθεῖ νὰ μένει τέτοια σατιρική ποίηση δὲν ὑπάρχει κι' ἡ δραματικὴ εἶναι πολὺ λίγη. Στὸ ποιητικὸ δράμα ἡ μόνη ὑπολογίσιμη ἐξαίρεση εἶναι ὁ Α. Μάτσας, πού πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀκόμα εἶχε δημοσιεύσει λυρικά ποιήματά του. Οἱ ἑμμετροὶ τραγωδίαι του «Ἰοκάστη» καὶ «Κλυταιμνήστρα» εἶναι ἐνδιαφέρουσες καὶ συγκαταλέγονται ἀνάμεσα στὰ ἔργα πού πρόκειται ν' ἀνεβάσει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο.

Ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν παλαιότερων καὶ περισσότερο καθιερωμένων συγγραφέων τὰ πιὸ ἀξιωματικὰ ἐπιτεύγματα ἔχει νὰ παρουσιάσει ὁ Νίκος Καζαντζάκης. Τὰ τρία μυθιστορήματά του «Ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ», ὁ «Καπετὰν Μιχάλης» καὶ «Ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται» ἀπόχτησαν παγκόσμια φήμη (τὸ πρῶτο καὶ τὸ τρίτο μεταφράστηκαν στ' ἀγγλικά κι' εἶναι γνωστὰ στοὺς ἀγγλόφωνους ἀναγνώστες· κι' ὁ «Καπετὰν Μιχάλης» σὲ λίγο θὰ κυκλοφορήσει σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση). Ὁ Καζαντζάκης εἶναι ἓνας λογοτέχνης μὲ πολὺ πλευρὸ συγγραφικὸ τάλαντο. Μετάφρασε κλασσικοὺς τῆς Δύσης στὴ νεοελληνικὴ, ἔγραψε ἓνα ἔπος (ἢ «Ὀδύσειά» του ἔχει 33.333 στίχους), τραγωδίαι, βιβλία ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, φιλοσοφικά δοκίμια καὶ τώρα τελευταῖα μυθιστορήματα. Μὲ τὸ μυθιστόρημα τὸ τάλαντό του μπόρεσε νὰ βρεῖ τὴν πληρέστερη ἐκφρασὴ του καὶ στὴν περιγραφή τῆς φύσης, ἀλλὰ καὶ στὸ πλάσιμο τῶν ἡρώων του. Μόλο πού τὸ στυλ τοῦ νεοελληνικοῦ κειμένου του ἔχει κάποια χροιά τραχύτητας, στὴ μετάφραση αὐτὸ δὲ φαίνεται κι' ἔτσι ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει καὶ νὰ δεῖ τίς ἀφηγηματικὲς ἀρετὲς του.

Δίπλα στὸν Καζαντζάκη κι' ὁ Μυριβήλης ἐξακολουθεῖ νὰ γράφει: εἶναι ὁ πολὺ γνωστὸς συγγραφέας «Τῆς ζωῆς ἐν τάφῳ», πού τὴν εἶπαν ἑλληνικὸ «Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέτωπο». Τὸ πρόσφατο μυθιστόρημά του «Ἡ Παναγία ἢ Γοργόνα» καθὼς καὶ τὸ βιβλίο του μὲ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δείχνουν ὅτι διατηρεῖ τὴ γερὴ πρωτοτυπία του, μόλο πού ἡ γλώσσα του μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ διαλεκτικὰ τῆς στοιχεῖα χτυπάει σήμερὰ κάπως ἄσχημα στ' αὐτί. Ὁ Βενέζης, ὁ ἄλλος διάσημος συγγραφέας τῆς λεγόμενης «Σχολῆς τῆς Μυτιλήνης», πού εἶναι γνωστὸς στὸ ἀγγλικὸ κοινὸ ἀπὸ τὴν μετάφραση τῆς «Αἰολικῆς γῆς» (1950), ἔχει ἐκδώσει μετὰ τὸν πόλεμο τρεῖς συλλογὲς διηγημάτων («Ἄνεμοι», «Ὄρα πολέμου», «Νικημένοι») κι' ἓνα μυθιστόρημα («Ἐ-

ξοδος» 1952). Παρόλο πού, γενικά, διατηρεῖ τὴν πρώτη του αἰσθαντικὴ, παρουσιάζει μιὰ φανερὴ κάμψη σὲ συμπύκνωση, μιὰ ἐνοχλητικὴ τάση γιὰ αἰσθηματικὴτητα. Κι' ὁ Θεοτοκάς, ὁ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὸς—στὴ γλώσσα—τῆς «γενιᾶς τοῦ 30» ἔχει γράψει ἓνα καινούργιο μυθιστόρημα, «Ἰερὰ ὁδὸς» (1950), γιὰ τὴν γερμανικὴ κατοχὴ στὴν Ἑλλάδα· ὅμως, ἂν καὶ εἶναι κάτι δισφορετικὸ, δὲν εἶναι τόσο πετυχημένο ὅσο τὸ παλαιότερό του καὶ εὐρύτητα γνωστό, ἢ «Ἀργώ». Τὸ βιβλίο του ὡστόσο, πού περιγράφει τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἀμερικὴ τὸ 1952, εἶναι πραγματικὰ ἐλκυστικὸ.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους λογοτέχνες τοῦ 30 ὁ Παντελῆς Πρεβελάκης καὶ ὁ Τερζάκης ἔχουν παρουσιάσει σταθερὴ ἐξέλιξη. Ὑπάρχει μιὰ πολυεδρικὴ πού κάνει ἐντύπωση, στὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ Πρεβελάκη («Παντέρμη Κρήτη», «Τὸ δέντρο», «Πρώτη λευτεριά», «Πολιτεία») ἀλλὰ καὶ ἡ νεώτερη ἐργασία τοῦ Τερζάκη δὲν παρουσιάζει λιγότερο ἐνδιαφέρον (ἰδιαίτερα τὸ μυθιστόρημά του «Δίχως Θεό», πού θέτει καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἑλληνικοῦ κουμμουνισμοῦ). Ὁλοι αὐτοὶ οἱ λογοτέχνες, οἱ ὁποῖοι στὰ νεανικά τους χρόνια ἔζησαν κάτω ἀπ' τὴ βαρὴ σκιά τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης τοῦ 1922 μ' ὅλες τίς συνέπειες τῆς, ἔχουν ξεπεράσει τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ἀπογοήτευση, πού διαπότηζε τὰ πρῶτα τους βιβλία, καὶ ἀνακρούουν τώρα μιὰ νότα ὄριμης αἰσιοδοξίας.

* * *

Ἡ μεγαλύτερη πρόσφατη ἀπώλεια γιὰ τὴν ποίηση ἦταν ὁ θάνατος τοῦ Ἀγγελου Σικελιανοῦ (1884—1951). Τὸ πρῶτο σημαντικὸ του ἔργο, «Ὁ ἀλαφροῖσκιωτος», φάνηκε στὰ 1909 καὶ συνδύαζε ἓναν ἀρρενωπὸ λυρισμὸ μὲ τὴ γνώση τῆς ἱστορίας, τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ τῆς φύσης τῆς Ἑλλάδας. Εἶχε ἀφομοιώσει ἓνα πλούσιο καὶ ρωμαλέο λεκτικὸ, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ ἀπαλλάχτηκε ἀπ' τὴν καταθλιπτικὴ πληθωρικὴτητα γιὰ νὰ πετύχει ἓνα πειθαρχημένο βάθος. Οἱ ἐντελῶς αἰθέριες ιδιότητες τοῦ στίχου του σιγὰ - σιγὰ ἔδωσαν τὴ θέση τους σὲ μιὰ καθαρὴ μορφή, ὅπου ὑπερίσχυαν ἡ ἀρμονία καὶ ἡ γαλήνη. Μὲ τὸ μυστικιστικὸ, διονυσιακὸ του ἀντίκρουσμα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ φύσης ξεπέρασε τὸν στενὸ τοπικισμὸ καὶ ξανοίχτηκε στὴν παγκοσμιότητα. Χωρὶς ἀμφιβολία οἱ καλύτερες στιγμὲς τοῦ Σικελιανοῦ βρίσκονται στὰ σύντομα λυρικά του. Τὰ ποιητικὰ δράματά του δὲν εἶναι ἀψεγάδιαστα μήτε στὴ δράση μήτε στὴν τεχνικὴ κι' ὅμως καὶ σ' αὐτὰ ὑπάρχουν μεγάλα κομμάτια μὲ βάθος καὶ σφρίγος. Εἶναι ἓνας αἰσιόδοξος ποιητῆς, πού πιστεύει στὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀρμονία τῆς ζωῆς. Τὸ ἔργο του (λυρικά ποιήματα σὲ τρεῖς τόμους μὲ τίτλο «Λυρικός βίος» καὶ ποιητικὰ δράματα σὲ δυὸ τόμους μὲ τίτλο «Θυμέλη») ἐνσαρκώνει θριαμβευτικὰ τίς φιλοδοξίες τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων γύρω στὸ 1880, πού πολέμησαν τὸ στεῖρο βυζαντινὸ κλασικισμὸ.

Ὁ Γεώργιος Σεφέρης κι' ὁ Ὀδυσσεὺς Ἐλύτης, οἱ δυὸ σημαντικότεροι ἀπ' τοὺς ἀναγνω-

ρισμένους σύγχρονους ποιητές, λίγα ἔχουν δημοσιεύσει τὰ τελευταῖα χρόνια. Μετὰ τὴν «Κίχλη» ὁ Σεφέρης δὲ μᾶς ἔδωσε παρὰ μερικά σύντομα ποιήματα, ἐνῶ ὁ Ἐλύτης ὕστερ' ἀπ' τὸ λυρικό ἐλεγειακὸ ποιημᾶ του γιὰ τὸν ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ ἀλβανικοῦ πολέμου σιωπᾶ. Ἀπ' τοὺς σουρρεαλιστὲς ὁ Ἐμπειρίκος κι' ὁ Ἐγγονόπουλος ἔχουν δώσει μερικά ἀξιόλογα ποιήματα.

* * *

Στὴν Ἑλλάδα σήμερα ἡ ἐκδοτικὴ τεχνικὴ ἔχει φτάσει σ' ἓνα πολὺ ὑψηλότερο ἐπίπεδο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Βιβλία μὲ εὐχάριστη καὶ συχνὰ ξεχωριστὴ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση δὲν εἶναι ἀσυνήθιστα. Οἱ κυριότεροι ἐκδοτικοὶ οἴκοι—Κολλάρος, Ἰκάρος, Δημητράκος, Ἀετός, Μαυρίδης—κυκλοφοροῦν ἓνα πλῆθος βιβλία μὲ στίχους καὶ πεζά, βιβλία τεχνοκριτικά, δοκίμια πάνω σὲ λογοτεχνικά, φιλοσοφικά καὶ πολιτικά θέματα, λεξικά κι' ἐγκυκλοπαιδεῖες, πού εἶναι φυσικά ἀνίσης ἀξίας, ἀλλὰ πάρα πολλά σὲ σχέση μὲ τὸν πληθυσμὸ. Μὲ χαρὰ ὑποδέχεται κανένας μὲσ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὶς δύο σειρὲς τῶν νεοελλήνων λογοτεχνῶν (πού περιλαμβάνουν τὰ «ἅπαντα» τῶν γνωστότερων συγγραφέων τῶν τελευταίων ἑκατὸν εἴκοσι χρόνων), δηλαδή τὴ «Βασικὴ Βιβλιοθήκη» τοῦ «Ἀετοῦ» καὶ τὴ Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη». Οἱ δύο αὐτὲς σειρὲς εἶναι μιὰ ἀξιόλογη συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀφοῦ οἱ περισσότερες παλιές ἐκδόσεις εἶναι ἐξαντλημένες. Στὸν τομέα τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν θᾶπρεπε ἀκόμα ν' ἀναφέρουμε τὴ δευτέρη καὶ βελτιωμένη ἐκδοσι τῆς «Ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Δημαρᾶ, πού εἶναι ἡ μόνη πλήρης καὶ αὐθεντικὴ στὸ εἶδος τῆς, παρ' ὅλες τὶς ἀφηρημένες γενικεύσεις καὶ τὴν πολυλογία τῆς, ὡστόσο θᾶπρεπε νὰ σημειωθεῖ ὅτι καὶ μ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκδοτικὴ ἀνθιση κανένας

συγγραφέας, ἀκόμα κι' ὁ πιὸ φημισμένος, δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει ἀπ' τὴν πώληση τῶν βιβλίων του. Οἱ λογοτέχνες πρέπει ἢ νὰ καταφύγουν στὴ δημοσιογραφία, πού μπορεῖ καὶ νὰ βλάψει τὴν τέχνη τους, ἢ νὰ βροῦν μιὰ δουλειά—καὶ τὸ πιὸ συνηθισμένο εἶναι νὰ γίνουν βιβλιοθηκᾶριοι σὲ δημόσια βιβλιοθήκη εἴτε ὑπάλληλοι σὲ τράπεζα. Κανένας φτασμένος λογοτέχνης δὲν κατέχει στὴν Ἑλλάδα πανεπιστημιακὴ ἔδρα· οὔτε καὶ πανεπιστημιακοὶ κριτικοὶ ὑπάρχουν, ὅπως στὴν Ἀγγλία, πού θὰ μπορούσαν λίγο-πολύ νὰ ἐπιδράσουν στὴν ἐξέλιξη τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

Μιὰ ἐπισκόπηση τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς λογοτεχνίας δὲ θὰ ἦταν πλήρης χωρὶς ν' ἀναφέρουμε τὴ «Νέα Ἐστία», τὸ παλαιόμαχο λογοτεχνικὸ περιοδικό, πού ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρει θαυραλέα τὶς μακρόχρονες καὶ σπουδαῖες ὑπηρεσίες του στὰ νεοελληνικά γράμματα· οὔτε καὶ χωρὶς νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὴν «Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση». Αὐτὸ τὸ περιοδικὸ φέρνει τοὺς ἀναγνώστες του σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς σύγχρονους Ἀγγλοὺς καὶ νεοέλληνες συγγραφεῖς. Μὲ τὴν τωρινὴ του διεύθυνση ἀγωνίζεται νὰ σταθεῖ στὸ ὑψηλὸ ποιοτικὸ ἐπίπεδο, πού τὸ εἶχε ἀνεβάσει ὁ Γεώργιος Κατσίμπαλης.

Τὸ βάθος καὶ ἡ ποικιλομορφία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, πού μολαταῦτα δείχνε μιὰν ἀβεβαιότητα, εἶναι σημάδια πού δίνουν πάρα πολλές ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον τῆς. Καὶ τώρα μένει τὸ χρέος νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ παράδοση, πού ἄρχισε μὲ τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν Παλαμᾶ κι' ἀκριβῶς πρὶν ἀπ' τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ὠρίμασε. Τὰ στενά ἔθνη καὶ τοπικιστικὰ ἐνδιαφέροντα φαίνεται νὰ χουν παραμεριστεῖ καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἀρχίζει νὰ γίνεται ἓνα τμῆμα μιᾶς παγκόσμιας καλλιέργειας· παράλληλα ὁμως μένει—κι' εἶναι αὐτὸ πρὸς ὄφελός τῆς—βαθιὰ ριζωμένη στὸ ἑλληνικὸ παρελθόν.

Μεταφρ. ΒΑΓΓΟΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

